

Fai 'e Palesiteni Boyd K. Packer
Palesiteni 'o e Kōlomu 'o e Kau
'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá

Ko e 'UHINGA 'O 'ETAU 'AMANAKI LELEÍ

Ko e fakamo'oni 'o e amanaki lelei ki he huhu'í ko ha me'a ia he 'ikai lava 'o fua pe lau fakalautelau. Ko Sīsū Kalaisi 'a e ma'u'anga 'o e amanaki lelei ko iá.

I he ngaahi ta'u si'i kuo'osí, ne u 'alu mo Sisitā Peeka ki he 'Univēsiti Oxford. Ne ma fekumi ki he ngaahi lekooti 'o 'eku kui fitú. Na'e anga'ofa 'a e pule 'i he 'Univēsiti Kalaisi 'i 'Okisifōtí ko Dr. Popeleuele, ke 'omai 'e he tokotaha tauhi lekooti 'o e 'univēsiti e ngaahi lekōtí. Ne ma ma'u e hingoa 'o 'eku kuí ko Sione Peeka 'i he ta'u 1583.

Ne ma foki he ta'u hono hokó ki 'Okisifooti ke foaki ha tatau faka'ofa'ofa 'o e folofola kuo fakataha'í ki he laipeli 'i he 'Univēsiti Kalaisi. Na'e hangē ne ki'i ngali kehe 'eni kia Dr. Popeleuele. Mahalo na'á ne fakakaukau 'oku 'ikai ko ha Kalisitiane mo'oni kimaua. Ko ia na'á ne kole ki he faifekau 'o e akó ke ne tali 'a e tohí.

Kimu'a pea foaki 'a e folofolá ki he faifekau, ne u fakaava ia ki he Fakahinohino ki he Ngaahi Folofolá 'o faka'ali'ali kiate ia ha tefito 'e taha: ko e 'ū peesi 'e 18, ne mataiiki 'o vahavaha lelei, 'oku hiki ai e ma'u'anga tokoni ki he tefito "Sīsū Kalaisi." Ko e taha ia 'o e ngaahi ma'u'anga tokoni fakafolofola mahinongofua taha kuo fakatahataha 'i 'i he tefito 'o e Fakamo'uí 'i he hisitōlia 'o e

māmaní—ko e fakamo'oni mei he Fuakava Motu'á mo e Fo'ou, Tohi 'a Molomoná, Tokāteline mo e Ngaahi Fuakavá mo e Mata'itofe Mahu'ingá.

Ne u talaange, "Muimui 'i he ngaahi ma'u'anga tokoni ko 'ení, mei he tafa'aki ki tafa'aki, 'olunga ki lalo, tohi takitaha pea mei he tefito ki he tefito—te ke 'ilo 'oku nau hoko ma'u pē ko ha fakamo'oni pea fenāpasi mo e fakamo'oni ki he fakalangi 'o e misi-ona 'a e 'Eiki ko Sīsū Kalaisi—Hono 'alo'í, 'Ene mo'uí, akonakí, Hono Tutukí, Toetu'ú mo 'Ene Fakalelei."

Hili 'eku vahevahe mo e faifekau e ni'ihi 'o e ngaahi akonaki 'a e Fakamo'uí, ne liliu 'ene fakakaukau peá ne takimamata 'i kimaua he falé, kau ai ha ngaahi 'ata mei he kuonga 'o Lomá ne ma'u 'i ha keli ne toki fai.

'I he ngaahi ma'u'anga tokoni 'oku lisi 'i he Fakahinohino ki he Ngaahi Folofolá, 'oku 'i ai e taha mei he Tohi 'a Molomoná: Ko ha Fakamo'oni 'e Taha 'o Sīsū Kalaisi: "Oku mau malanga 'aki 'a Kalaisi, 'oku mau kikitē 'ia Kalaisi, pea 'oku mau tohi 'o fakatatau mo 'emau ngaahi kikitē, ke 'ilo 'e he'emau fānaú ki he tupu'anga 'a ia te nau lava ke sio ki ai ke ma'u

ai ha fakamolemole 'o 'enua ngaahi angahalá" (2 Nifai 25:26).

Na'e folofola 'a e Fakamo'uí, "Ko au ko e hala, mo e mo'oni, pea mo e mo'ui: 'oku 'ikai ha'u ha tangata 'e taha ki he Tamai, kae 'iate au" (Sione 14:6).

Pea mei he Tohi 'a Molomoná, na'á Ne pehē, "Vakai, ko au ia 'a ia na'e teuteu talu mei hono 'ai 'a e tu'unga 'o e māmaní ke huhu'í 'a hoku kakaí. Vakai, ko au Sīsū Kalaisi. 'E ma'u 'iate au 'e he fa'ahinga 'o e tangatá kotoa pē 'a e mo'uí, pea ma'u ia 'o ta'engata, 'io 'a kinautolu 'e tui ki hoku hingoa; pea te nau hoko ko hoku ngaahi foha mo hoku ngaahi 'ofefine" ('Eta 3:14).

'Oku lahi fau ha ngaahi ma'u'anga tokoni kehe 'i he folofolá 'okú ne fakamatala'í 'a e fatongia fakalangi 'o Sīsū Kalaisi, ko e Huhu'í 'o kinautolu kotoa pē kuo 'osi pe 'amanaki ke fā'ele'í mai ki he matelié.

'Oku huhu'í kotoa kitautolu 'i he Fakalelei 'a Sīsū Kalaisi, mei he Hinga 'a e tangatá, 'a ia ne hoko 'i he kai 'e 'Ātama mo 'Ivi 'a e fua ne tapuí 'i he Ngoue 'o 'Ītení, 'i he'ene hā 'i he 1 Kolinitoó: "He 'oku hangē 'oku mate kotoa pē 'ia 'Ātama, 'e pehē foki e mo'ui kotoa pē 'ia Kalaisi" (1 Kolinito 15:22).

'Oku ako'í 'i he Tohi 'a Molomoná, "He 'oku 'aonga ke fai ha fakalelei . . . , pe 'e mala'ia 'a e fa'ahinga kotoa 'o e tangatá; 'io, kuo fakafefeka kotoa honau lotó; 'io, kuo hinga mo mole 'a e kakai kotoa pē, pea kuo pau ke nau 'auha tuku kehe pē 'o kapau 'e fou 'i he fakalelei 'a ia 'oku 'aonga ke faí . . . ko ha feilaulau ta'e fakangatangata mo ta'engata" ('Alamá 34:9–10).

Mahalo he 'ikai ke tau mo'ui haohaoa, pea 'i ai e ngaahi tautea ki he'etau fehalakí, ka kimu'a pea tau ha'u ki māmaní, ne tau loto ke tauhi 'Ene ngaahi fonó pea tali 'a e tautea ki hono maumau 'i e ngaahi fono ko iá.

"He kuo faiangahala kotoa pē, pea tōmui 'i he fakamālō mei he 'Otuá;

"Pea 'oku fakatonuhia 'i koe 'ofa mata'ata'atā pē 'i he'ene 'alo'ofa, koe-'uhí ko e totongi huhu'í 'a ia 'oku 'ia Kalaisi Sīsū" (Loma 3:23–24).

Na'e fakahoko 'e he Fakamo'uí 'a e Fakalelei, 'a ia 'okú ne 'omai ha founa ke tau ma'a aí. Ko Sīsū Kalaisi

ko e Kalaisi kuo toetu'ú. 'Oku tau hū mo 'ilo' i Ia 'i he mamahi na'á Ne fuesia ma'atautolu fakalūkufua pea mo e mamahi na'á Ne kātekina ma'a-tautolu fakafo'ituitui 'i he Ngoue ko Ketisemaní pea 'i he kolosí. Na'á Ne fai kotoa ia 'i he loto fakatōkilalo lahi pea mo e mahino ta'engata ki Hono fatongia mo e taumu'a fakalangí.

'E 'ilo 'e kinautolu 'oku fakatomala pea si'aki e angahalá 'oku kei mafao mai pē Hono to'ukupu 'alo'ofá. 'E ma'u 'e kinautolu 'oku fakafanongo mo tokanga ki He'ene kau tamaio'eiki kuo filí e nonga mo e mahino 'o a'u ki he taimi faingata'á mo e mamahí. Ko e ola 'o 'Ene feilaulá ke fakatau'atāina'i kitautolu mei he nunu'a 'o e angahalá, ke to'o e ongo'i halaiá pea ma'u e 'amanaki lelei.

Kapau na'e 'ikai ke Ne ikuna'i 'a e Fakaleleí, he 'ikai ha huhu'i. 'E faingata'a e mo'ui 'i he māmaní kapau he 'ikai pē ke fakamolemole'i 'etau fehalākí pea 'ikai ke tau lava 'o fakamā'oni'oni'i kitautolu pea hoko atu.

'Oku 'ikai fakangatangata 'a e

anga'ofa mo e 'alo'ofa 'a Sisū Kalaisí kiate kinautolu pē 'oku faiangahalá 'i he 'ilo pau pe ta'e 'ilo, ka 'okú ne fālute 'a e nonga ta'engata kiate kinautolu kotoa te nau tali pea muimui 'iate Ia mo 'Ene ngaahi akonakí. Ko 'Ene 'alo'ofá 'a e faifakamo'ui lahi, 'o a'u ki he ni'ihi ta'e halaia kuo fakalavea'í.

Ne u toki ma'u ha tohi mei ha fefine 'o ne lipooti mai 'ene kātekina ha mamahi lahi 'i he'ene mo'uí. Ne hoko ha fehalaaki lahi kiate ia ka na'e 'ikai ke ne talamai hangatonu kae fakamamahalo pē. Na'á ne pehē ne fefa'uhi mo e ongo'i ita lahi. 'I he'ene 'itá, na'á ne fakakaukau, "Kuo pau ke totongi huhu'i 'e ha taha e fehalaaki lahi ko 'ení." 'I he taimi fakamamahi mo fakafehu'ia lahi ko 'eni, na'á ne tohi 'o pehē na'á ne ongo'i ha tali 'i he taimi pē ko iá, "Kuo 'osi totongi huhu'i ia."

Kapau he 'ikai ke tau tokanga ki he me'a 'e lava 'e he feilaulau Fakamo'uí 'o fai ma'atautolú, mahalo te tau fakame'apango'ia 'i hono fai ha me'a ta'e totonu pe fakalotomamahi'i ha tokotaha. 'E malava ke to'o 'a e loto

halaiá 'i hono fai ha fehalākí. Kapau te tau fekumi ke mahino 'Ene Fakaleleí, te tau ma'u ha loto faka'apa'apa lahi ki he 'Eiki ko Sisū Kalaisí, 'ene ngāue 'i he māmaní pea mo Hono misiona fakalangí ko hotau Fakamo'uí.

Na'e fakafoki mai e Siasi 'o Sisū Kalaisi 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní ke 'ave holo 'i he māmaní 'a e 'ilo ki he mo'ui mo e ngaahi akonaki 'a e Fakamo'uí. 'Oku fakamafola 'a e konifelenisi ma'ongo'onga ko 'ení he satelaité 'i ha ngaahi lea fakafonua 'e 94 ki ha ngaahi fonua 'e 102 pea toe ma'u foki 'i he 'Initanetí ki he fonua kotoa 'oku 'i ai 'a e Siasí. 'Oku 'i ai ha-tau siteiki 'e 3,000 tupu. 'Oku tokolahi hake e kau faifekau taimi kakató 'i he toko 88,000 pea fakalaka 'i he 15 milioná e memipasipi fakakātoa 'o e Siasí. 'Oku hoko 'a e ngaahi fika ko 'ení ko ha fakamo'oni 'o e "maka kuo tā mei he mo'ungá ta'ekau ai ha nimá, kae 'oua kuo fakafonu 'e ia 'a e māmaní kotoa pē" (T&F 65:2).

Neongo pe ko e hā e lahi 'e a'u ki ai e Siasí pe lauimiliona 'o e

Saipeni, 'Otu Motu Maliana Tokelaú

kāingalotu 'oku nau kau maí, tatau ai pē pe ko e konitinēniti mo e fonua 'e fiha 'oku 'alu ki ai 'etau kau faifekau pe lea fakafonua kehekehe 'e fiha 'oku tau lea 'akí, 'e fua e lavame'a mo'oni 'a e ongoongolelei 'a Sisū Kalaisí mei he mālohi fakalaumālie 'o hono kau mēmipa fakafo'ituituí. 'Oku tau fie ma'u 'a e mālohi 'o e fakapapau 'oku ma'u 'i he loto 'o e ākongā mo'oni kotoa pē 'o Kalaisí.

Ko ha me'a he 'ikai lava 'o fua pe fakalautelau e fakamo'oni 'o e 'amanaki lelei ki he huhu'í. Ko Sisū Kalaisi 'a e ma'u'anga tokoni 'o e 'amanaki ko iá.

'Oku tau fekumi ke fakamālohia e ngaahi fakamo'oni 'a e talavou' mo e matu'otu'á, malí mo e tāutahá. 'Oku fie ma'u ke tau ako'i e ongoongolelei 'o Sisū Kalaisí ki he kakai tangata, fefine, mo e fānau, 'i he fa'ahinga mo e matakali, tu'umālie mo e masiva. 'Oku tau fie ma'u e ni'ihine ne toki papi uluí mo kinautolu ko e hako 'o e kau paioniá. 'Oku fie ma'u ke tau fekumi kiate kinautolu kuo he'e pea tokoni'i ke foki mai ki he tākangá. 'Oku tau fie ma'u e poto mo e fakakaukau mo e mālohi fakalaumālie e tokotaha kotoa.

Ko e mēmipa kotoa pē 'o e Siasí ni ko ha 'elemēniti mahu'inga ia 'o e sino 'o e Siasí.

"He 'oku hangē 'oku taha pē 'a e sinó, ka 'oku lahi hono ngaahi kupú, pea ko e ngaahi kupu kotoa pē 'o e sinó pe taha ko ia 'oku lahí, ka ko e sino pē taha. 'Oku pehē pē foki 'a Kalaisi.

"He kuo tau papitaiso kotoa pē 'i he Laumālie pē taha ki he sino pē taha. . . .

"He 'oku 'ikai ko e kupu pē taha 'a e sinó, ka 'oku lahi" (1 Kolinitó 12:12–14).

Ko e mēmipa kotoa pē ko ha fakamo'oni ki he mo'ui mo e ngaahi akonaki 'a Sisū Kalaisí. 'Oku tau 'i ha feinga tau mo e ngaahi mālohi 'o e filí, pea 'oku tau fie ma'u e tokotaha kotoa kapau 'oku tau 'amanaki ke lavame'a 'i he ngāue 'a e Fakamo'ui ke tau faí.

Mahalo te ke fakakaukau, "Ko e hā te u lava 'o fa? Ko e toko taha pē au."

Ko e mo'oni ne ongo'i tuenoa 'a Siosefa Sāmīta he taimi 'e ni'ihine. Na'á ne hoko 'o ma'ongo'onga, ka na'á ne kamata ko ha ki'i tamasi'i ta'u 14 ne 'i ai ha'ane fehu'i: "Ko e fē 'i he ngaahi

Siasí kotoa pē te u kau ki a?" (vakai, Siosefa Sāmīta–Hisitōlia 1:10). Na'e tupulaki 'a e tui mo e fakamo'oni 'a Siosefa ki he Fakamo'ui 'o hangē ko e pau ke tau tupulaki pehe'e, 'i he "otu lea ki he 'otu lea, 'a e akonaki ki he akonaki; ko e si'i 'i heni pea si'i 'i hena" (2 Nifai 28:30; vakai foki T&F 128:21). Ne tu'ulutui 'a Siosefa 'o lotu, pea na'e hoko ha me'a fakafo ko e ola 'o e lotu mo e 'Uluaki Mata Me'a-hā-mai ko iá.

'I he'eku hoko ko ha taha 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá, 'oku ou fakamo'oni ki he 'Eiki ko Sisū Kalaisí. 'Okú Ne mo'ui. Ko Hotau Huhu'í mo e Fakamo'ui Ia. "E lava 'o fakamo'ui 'a e fa'ahinga 'o e tangatá kotoa pē 'i he Fakalelei 'a Kalaisi" (Ngaahi Tefito 'e Tuí 1:3). 'Okú Ne pule'i 'a e Siasí ni. 'Oku 'ikai ko ha sola Ia ki He'ene kau tamaio'eikí. 'I he'etau hanganaki atu ki he kaha'ú 'i he lotofalala, te tau ma'u ai Hono Laumālie. 'Oku 'ikai ha ngata'anga 'o Hono mālohi ke tāpuekina mo tatakai e mo'ui 'a kinautolu 'oku fekumi ki he mo'oni mo e ma'oni'oni. 'Oku ou fakamo'oni kiate Ia 'i he huafa 'o Sisū Kalaisí, 'ēmeni. ■